

УДК 35.075.1

DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2022.3.25>

Н. О. Максименцева

доктор юридичних наук,
доцент кафедри парламентаризму
Навчально-наукового інституту публічного управління
та державної служби
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПАРЛАМЕНТ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ЙОГО ДЕПУТАТИ: РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТСЬКОЇ ЕЛІТИ

У статті аналізується досвід Великобританії у формуванні парламентської еліти та обрання найкращих представників народу для здійснення парламентаризму та повноти функцій парламенту.

Проводиться дослідження практики останніх років щодо обрання депутатами тих чи інших верств населення, приналежності до того чи іншого полу, та доводиться, що найбільший вплив на формування списку кандидатів, які у подальшому здобувають місця у парламенті Великобританії та стають парламентарями, здійснюють політичні партії ще на стадії обрання кандидатів у депутати. Доводиться, що перевагу мають особи, які фінансово незалежні, мають статки, а також, що найбільш важливо для запровадження досвіду для України, мають здебільшого практичний досвід у політичній діяльності, волонтерстві, досвід обрання депутатами місцевих представницьких органів та підтримку населення тих чи інших територіальних одиниць.

Також досліджується діяльність парламенту щодо формування парламентської еліти, участь різних палат парламенту у навчанні, долученні до досвіду парламентаризму, надання як практичних навичок роботи у парламенті, так і теоретичних засад реалізації парламентаризму парламентом Великобританії.

Парламент вносить свій склад як у підвищення рівня потенційних кандидатів у депутати, готуючи їх до роботи у парламенті заздалегідь та надаючи їм фактично преференції перед іншими кандидатами, які не проходили таке учнівство. При цьому, такий формат учнівства надає можливість як навчатися, так і працювати за обраним напрямком та заробляти гроші протягом навчання.

Ключові слова: парламентаризм, формування парламентської еліти, члени парламенту, кандидати в депутати, формування списків кандидатів в депутати, учнівство палат парламенту.

Постановка проблеми: «Еліти правлять світами». Чи погоджуємось ми з цим висловом чи ні, проте зрозуміло, що далеко не кожен може стати частиною, навіть гвинтиком, не кажучи вже про процесором, машини публічного управління.

Яким чином ті чи інші особи можуть займати керівні посади, чи це право набувається за певні досягнення чи просто надається за приналежністю до певних фамілій. Доцільно подивитись досвід, який накопичений у світі та можливо запрова-

дити його ті чи інші елементи у формуванні правлячої еліти в Україні.

Народні обранці, еліта обраних народом. Хто вони є у світових практиках. Виходячи зі змісту ролі народних представників вони фактично транслюють волю народу і обираються з метою втілення інтересів виборців на рівні законодавчого органу в демократичних формах правління. Чи мають вони бути елітою і наскільки їх зміст як управлінців, їх діяльність як професіоналів може впливати на

результат роботи, який потім відображається у законодавчих актах і стає загальноприйнятними та загальнообов'язковими нормами.

Дослідимо досвід Великої Британії, яка є батьківщиною парламентаризму та є колискою новацій у сфері формування еліти у парламенті. Хто може стати депутатом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті проаналізовано дослідження британських вчених, практиків у сфері парламентаризму, а також статистичні матеріали щодо проведення виборів у Великобританії та результатів, які вони показали.

Мета статті: аналіз досвіду найкращих традицій формування парламентської еліти у «колисці» парламентаризму – Великобританії, з метою подальшого запровадження ефективних моделей обрання найкращих та найдосвідченіших представників у члени парламенту.

Виклад основного матеріалу.

У парламенті Великобританії налічується 650 членів парламенту (депутатів). Вони обираються за системою First Past the Post: проголосувавши один раз за кандидата у своєму окрузі, кандидат, який набрав найбільшу кількість голосів, стає депутатом.

Зазвичай кандидатів в депутати обирає політична партія – групи людей зі схожими переконаннями, які об'єднуються, щоб спробувати здобути владу. Особи, які є незалежними кандидатами становлять досить невелику кількість.

Вимоги до кандидатів: вік – не менше 18 років, громадянство Великобританії або Співдружності чи Республіки Ірландія, який проживає у Великобританії; відсутність приналежності до наступних категорій громадян: ті, що відбувають покарання, працюють у правоохоронних органах, збройних силах, судді. Щоб потрапити до виборчого бюлетеня кандидати повинні заповнити анкети, де відповідають на питання щодо партійного, управлінського стажу, сімейного стану, але пріоритетно має бути наявність досвіду. Вони також повинні внести заставу в розмірі 500 фунтів стерлінгів, яка повертається їм, якщо вони набирають принаймні 5% поданих голосів [1].

Отже можемо констатувати про наявність таких вимог до осіб-кандидатів: є громадянами держави або Співдружності, мають певні фінансові статки, а також досвід у політичній, управлінській сфері.

Партії зазвичай застосовують певний механізм для відбору кандидатів на вибори. Усі партії, які зараз представлені в парламенті Великобританії, дотримуються подібних процедур.

Відбір кандидату – це процес, за допомогою якого політичні партії вирішують, хто буде в бюлетенях для голосування як рекомендований кандидат(и). Спосіб, яким вони роблять цей вибір, головним чином, визначається їхніми внутрішніми правилами та процедурами. Висування – це юридична процедура, за допомогою якої виборчі органи перевіряють кандидатів, рекомендованих партією, затверджують їх кандидатуру та друкують їх прізвища у виборчих бюлетенях.

На кожних виборах тисячі людей потенційно можуть балотуватися, але виборці не зможуть зробити свідомий вибір серед них. Тому політичні партії виступають як корисні та необхідні селектори, звужуючи список кандидатів до досить невеликого кола.

Партії можуть відбирати своїх кандидатів багатьма різними способами. У більшості випадків існуюча законодавча база встановлює, що політичні партії повинні «демократично» обирати своїх кандидатів, але ця концепція дуже розпливчата, і фактично надає можливість обирати кандидатів у спосіб, визначений партією самостійно відповідно до її статуту. Лише у кількох випадках законодавство встановлює процес, за допомогою якого мають відбиратися кандидати, і процес відбору може мати прямий вплив на глибину та широту демократичного процесу, особливо якщо процес відбору кандидатів від певної партії є непрозорим [2].

Є дві концепції, які є центральними у питанні партійного відбору кандидатів. Один із них – централізація, тобто в залежності від того, який рівень у партії – місцевий, регіональний чи національний, на такому вона і контролює відбір кандидатів. Другий – це участь, тобто хто контролює процес на тому рівні, де приймається

рішення та остаточно затверджує кандидатів: звичайні члени чи найвище керівництво [3]. Проте доцільно з'ясувати, що є пріоритетним у питанні бути обраним.

Перш за все, щоб бути номінованим у кандидати, потрібно бути членом партії певний період, який варіюється від трьох місяців до року. Далі є форми заявок та оцінки з питаннями про життєвий, політичний досвід та кар'єру. Потім партії складають централізовано затверджені списки кандидатів, які надалі передаються місцевим членам партії для остаточного рішення.

За останні роки всі основні політичні партії змінили спосіб вибору своїх кандидатів, щоб покращити різноманітність депутатів. Деякі ввели гендерні квоти, шорт-листи для жінок або списки бажаних кандидатів від національних меншин.

Незважаючи на те, що парламент 2017 року показав найбільшу кількість депутатів за приналежністю до різних груп і верств населення, він все ще не був представником населення Великобританії. Наприклад, лише 32% депутатів були жінками і лише 8% були представниками етнічних меншин – у порівнянні з 14% населення Англії та Уельсу в цілому [4].

Тобто можемо зазначити ще декілька критеріїв, за якими можна потрапити до передвиборчого списку кандидатів від партії, а саме: бути членом партії, належність до певного полу, національних меншин.

Які ще критерії можемо виділити для претендентів на посаду депутата парламенту у Великій Британії. Так пріоритет буде надаватись тим особам, які вже були обрані виборцями виборчого округу, який цей кандидат бажає представляти. Тобто якщо вас знають та хочуть бачити серед кандидатів, ваші шанси бути обраними від цієї партії по відповідному округу значно зростають. Для цього необхідно бути соціально активним у тій місцевості, де особа мешкає.

Також вплинути на вибір бути кандидатом можна за результатами своєї діяльності, де особи проявляють відданість інтересам тієї чи іншої партії: волонтерство, коли більшість людей займається агітацією та волонтерством для своєї партії.

Крім того, вважається вагомим пріори-

тетом перед іншими кандидатами досвід депутатства у місцевих органах самоврядування, виконуючи обов'язки депутата місцевої ради. А також активна діяльність у профспілці, участь у студентській політиці, досвід помічника або співробітника діючого депутата, а також добре розуміти місцеві та національні проблеми, бути в курсі поточних справ як держави в цілому, так і бачення партії щодо вирішення цих питань зокрема [5].

Тобто можна виокремити ще декілька підстав, що можуть збільшити шанси бути обраним кандидатом у депутати за списками партії, а саме: наявність досвіду роботи на виборчому окрузі в якості депутата, особи, яку підтримують місцеві виборці, досвід помічника депутата, волонтерства в агітаційному процесі та процесі виборів, що проводились партією, а також робота у профспілкових організаціях та студентських політиках.

Парламент Великобританії надає можливість долучитись до діяльності депутатів, отримати досвід парламентської роботи для кожного, хто має бажання проявити свої таланти. З цією метою існують наступні схеми залучення (apprenticeship – учнівство): у Парламентській академії, у Палаті громад та у Палаті лордів та учнівство для студентів – Студентські місця для студентів-сандвіч [6].

Що собою являє формат такого учнівства. Під час навчання особи працюють, виконують справжню роботу та навчаються на офіційну кваліфікацію, тож учні заробляють поки навчаються. Принаймні 20% часу виділяється на навчання, а решту часу витрачаєте на застосування своїх знань і навичок на робочому місці, виконуючи роботу, яка надається.

Палати парламенту мають намір бути корисним, інклюзивним і різноманітним місцем для роботи. Парламент створив три схеми, щоб запропонувати особам, які раніше хотіли, але не мали можливості тут працювати. Відповідно до цих програм особам надають право працювати в Палати представників, у членів парламенту та надають можливості підвищити їх конкурентність у працевлаштуванні в майбутньому, а також реалізувати отриманий досвід у майбутній політичній

кар'єрі та стати кандидатом в депутати. Об'єднана мета цих схем – спробувати охопити якомога ширший пул талантів і залучити людей, які, можливо, не думали про кар'єру в парламенті, до такої роботи.

Отже розглянемо ці схеми детальніше. Так, Парламентська Академія створена проектом The Creative Society та депутатом Робертом Халфоном, вона є першою школою для учнів у парламенті Великобританії. Програма відкрита для осіб віком від 16 до 24 років, які не мають закінченої освіти, і спрямована на розширення доступу до парламенту та політики, надаючи молодим людям платне навчання та визнану кваліфікацію. Парламентська академія користується міжпартійною підтримкою і готує учнів до майбутньої кар'єри депутатів з усього політичного спектру. З метою зробити парламент інклюзивним середовищем для підлітків 16–24 років із найрізноманітнішою освітою, 12-місячна (52-тижнева) схема навчання поєднує навчання «на робочому місці», роботу в Вестмінстерському офісі депутата та коледж. Обов'язки включають відповіді на установчі листи, дослідження, ведення баз даних преси та засобів масової інформації та загальні адміністративні обов'язки. Учень працює в офісі депутата три дні на тиждень, причому кожен другий четвер приділяється навчанням «поза робочим» [7].

Ще однією схемою підготовки майбутніх кандидатів в депутати є учнівство в Палаті громад. Понад 3000 співробітників працюють за лаштунками в Палаті громад, підтримуючи демократичний процес різними способами. Щоб підтримувати роботу парламенту, потрібен величезний спектр навичок та досвіду, що сприяє парламентської демократії. У Палаті громад пропо-

нують низку можливостей для навчання та розвитку, які покликані допомогти та підтримати кожного, щоб досягти успіху, просунутися в кар'єрі та повністю розкрити свій потенціал. Тут, у Палаті громад, є широкий спектр ролей і можуть запропонувати навчання в більшості сфер бізнесу. Нижче наведено зразок деяких курсів, які є можливістю пройти: кейтеринг, включаючи шеф-кухаря, шеф-кухаря партії; бізнес-адміністрування, кадрове забезпечення, управління проектами, будівництво, включаючи інженерію, цифровий маркетинг, зв'язки з громадськістю та комунікації, фахівець з політики. Можливості навчання є різноманітними та залежать від вимог бізнесу, а також окремих команд [8].

Які переваги навчання? У навчанні є багато переваг, і особа може зробити це на будь-якому етапі своєї кар'єри, незалежно від того, чи тільки він починає свій трудовий шлях, чи планує змінити кар'єру, чи хоче розвиватися та навчитися чомусь новому. Головна перевага такого навчання полягає у відсутності сталих вимог рівня знань з окремих предметів, з метою вступу на курси учнівства. Наприклад, більшість учнів середнього рівня вимагають GCSE або еквіваленту з математики та англійської мови в класі C або 4 і вище, проте для навчання за такою схемою потрібно мати математичні та функціональні навички англійської мови на рівні 2. Крім того, особа не повинна навчатися в будь-якій іншій формі фінансованої освіти, наприклад, у коледжі чи університеті. Є чотири різні рівні учнівства, починаючи від рівнів 2 і 7. Навчання може тривати від 12 до 18 місяців до 3 до 6 років, залежно від рівня, який ви отримуєте [9].

Учнівство у Палаті лордів. У січні 2017 року Палата лордів прийняла першу

	Level	Освітні еквіваленти
Intermediate	2	GCSE
Advanced	3	Рівень середній
Higher	4, 5, 6 and 7	Базовий ступінь і вище
Degree	6 and 7	Ступінь бакалавра або магістр

когорту учнів, які працювали в Палаті ділового адміністрування в командах парламентських і корпоративних послуг. Таке учнівство дозволяє зрозуміти політику, державну службу, роботу уряду та розпочати кар'єру в оточенні блискучих розумів, цікавих людей та творчих ідей [10].

Крім того, є певні переваги та соціальна підтримка, а саме: 30 днів щорічної відпустки (збільшення до 35 днів після першого повного року відпустки), пенсійна схема державної служби, доступ до навчання та розвитку, гнучка робота та безвідсоткова позика на абонемент і велосипед.

Окрема програма учнівства існує для студентів. Студентська схема «Сэндвіч» – це можливість для студентів бакалаврату працювати в Палаті громад, набуваючи унікальне уявлення про врядування та роботу парламенту загалом. Студенти мають бути зараховані на чотирирічну освіту, яка дає змогу пройти курс «Сэндвіч» на третьому році навчання [11].

Висновки та перспективи. Можемо констатувати виключну роль партій по селекції кандидатів на вибори, обмеження їх кола та висунення найкращих претендентів. Формування переліку кандидатів на шляху обрання у подальшому членів парламенту дозволяє зробити висновок про наявність таких вимог до осіб-кандидатів: громадянство держави або Співдружності, наявність фінансових статків, а також досвід у політичній, управлінській сфері, а саме: наявність досвіду роботи на виборчому окрузі в якості депутата, особи, яку підтримують місцеві виборці, досвід помічника депутата, волонтерства в агітаційному процесі та процесі виборів, що проводились партією, а також робота у профспілкових організаціях та студентських політиках.

Крім того, можемо зазначити, що Парламент вносить свій склад як у підвищення рівня потенційних кандидатів у депутати, готуючи їх до роботи у парламенті заздалегідь та надаючи їм фактично переваги перед іншими кандидатами, які не проходили таке учнівство. При цьому, такий формат учнівства надає можливість як навчатися, так і працювати за обраним напрямком та заробляти гроші протягом навчання.

Подальшими напрямками дослідження доцільно визнати імплементацію британського досвіду до найкращих практик України, а також надання парламенту – Верховній Раді України можливості ділитись досвідом та впливати на формування та навчання майбутніх кандидатів в депутати.

Список використаної літератури:

1. Who can stand as an MP? URL: <https://www.parliament.uk/about/mps-and-lords/members/electing-mps/candidates/>
2. Political Parties and Democracy in Theoretical and Practical Perspectives: Selecting Candidates for Legislative Office. (National Democratic Institute for International Affairs, 2018). http://www.ndi.org/files/2406_polpart_report_engpdf_100708.pdf
3. Parties and candidates. The electoral knowledge network. <https://aceproject.org/ace-en/topics/pc/pcb/pcb02/pcb02a/default>
4. General Election 2017: full results and analysis 29 January 2019 URL: <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-7979/>
5. Guidance for candidates and agents. Part 1. Can you stand for election?. November, 2018 URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.electoralcommission.org.uk/sites/default/files/2019-07/UKPGE-Part-1-Can-you-stand-for-election.pdf>
6. Parliamentary work placement and Apprenticeship Programmes URL: <https://www.parliament.uk/about/working/work-placements-and-apprenticeships/>
7. The Parliamentary Academy Scheme URL: <https://www.parliament.uk/about/working/work-placements-and-apprenticeships/the-parliamentary-academy-scheme/>
8. Apprenticeships at the House of Commons URL: <https://www.parliament.uk/about/working/work-placements-and-apprenticeships/house-of-commons-apprenticeship-scheme/>
9. Там само.
10. House of Lords Apprenticeships URL: <https://www.parliament.uk/about/working/work-placements-and-apprenticeships/house-of-lords-apprenticeships/>
11. Undergraduate Sandwich Student Placements URL: <https://www.parliament.uk/about/working/work-placements-and-apprenticeships/undergraduate-sandwich-student-placements/>

Maksimentseva N. Parliament and Member of parliament of Great Britain: formation and development of parliamentary elits

The article analyzes the experience of Great Britain in the formation of the parliamentary elite and the election of the best representatives of the people for the implementation of parliamentarism and the completeness of the functions of the parliament.

A study of the practice of recent years regarding the election of deputies of certain strata of the population, belonging to one or another gender, is conducted, and it is proven that political parties exert the greatest influence on the formation of the list of candidates who will later win seats in the Parliament of Great Britain and become parliamentarians at the stage of election of candidates for deputies. It is proven that people who are financially independent, have wealth, and also, what is most important for the introduction of experience for Ukraine, have mostly practical experience in political activity, volunteering, experience in being elected as deputies of local representative bodies, and support of the population of certain territorial units have an advantage .

It also examines the activities of the parliament regarding the formation of the parliamentary elite, the participation of various chambers of the parliament in education, participation in the experience of parliamentarism, the provision of both practical skills for working in the parliament, and the theoretical foundations of the implementation of parliamentarism by the Parliament of Great Britain.

The parliament contributes to raising the level of potential candidates for deputies, preparing them for work in the parliament in advance and actually giving them preferences over other candidates who did not undergo such an apprenticeship. At the same time, such an apprenticeship format provides an opportunity to both study and work in the chosen field and earn money during training.

Key words: *parliamentarism, formation of the parliamentary elite, members of parliament, candidates for deputies, formation of lists of candidates for deputies, apprenticeship of the chambers of the parliament.*